S. M. Alojzija Caratan
Družbe Kćeri Božje ljubavi

SESTRA LUKA

(1861-1890)

S. M. Alojzija Caratan
Družbe Kćeri Božje ljubavi

SESTRA LUKA

(1861-1890)

Kratki životopis prigodom stote obljetnice smrti i molitava na grobu

Zagreb 1990.

Izdaje: Provincijalat Kćeri Božje ljubavi
Nova ves 16
41000 ZAGREB

Odgovara: S. M. Snježna Stjepandić
provincijalna glavarica
Nova ves 16
41000 Zagreb

S. M. Luka Liengitz (9. 1 .1861 - 30. 3. 1890)

PREDGOVOR I MOLITVA

Kad sam u listopadu 1968. došao u Sarajevo za katedralnog župnika, počeo sam postupno upoznavati mjesta koja predstavljaju povijesne znakove katoličke prisutnosti u ovom gradu. Te su jeseni, sestre Kćeri Božje ljubavi, slavile stogodišnjicu Družbe, te me zamolile da u njihovoj crkvi na Banjskom brijegu propovijedam. Tada, a i u kasnijim kontaktima, saznah da na sjevero-zapadnoj strani Sarajeva postoji sestarsko groblje zvano »Betanija« koje jedna od njihovih sestara nastoji ograditi i urediti proseći novac od dobrotvora. Kako sam kao župnik početnik trebao upoznavati župljane, držati vjeronauk i blagosljivljati stanove vjernika o Božiću, nisam imao vremena poći na Betaniju da vidim to groblje.

U jesen 1969. nadbiskup Čekada razriješio me dužnosti katedralnog župnika i uputio na studij Svetog pisma u Rim, kako bih poslije u nanovo otvorenoj Vrhbosanskoj bogosloviji, taj predmet predavao studentima teologije. Kasnije, dok sam bio rektor bogoslovije, upozoravao me više puta duhovnik bogoslova, pater Vladimir Vasilj D. I. na odlaske vjernika na grob sestre Luke na Betaniji i pisane zahvale za uslišanja. Trebalo je proći nekoliko godina od tih informacija, da u svom profesorskom »radnom planu« nađem vremena za osobni pohod na grob sestre Luke, za čitanje pisanih svjedočanstava, proučavanje prvog, ciklostilski izdanog, životopisa sestre Luke koji je godine 1971. priredila s. Lea Šoljić za unutarnju uporabu u Družbi.

U tom prvom životopisu s. Lea je donijela sve što je mogla istražiti u rodnoj župi s. Luke, u kronikama Družbe, u usmenim i pisanim kazivanjima osoba koje

tvrde da im je Bog pomogao na zagovor sestre Luke. U njezinu istraživanju pomiješana je legenda i povijest, sigurno sjećanje na sestru Luku koje je pribilježeno tek tridesetak godina nakon njezine smrti, i legendarne zgode o njezinu ukopu i čudnovatim događajima na samom groblju. Osjetio sam potrebu da se svi dokumenti još jednom ispitaju pa da se napišu sigurni, makar i oskudni podaci o sestri Luki, uklopljeni u vrijeme u kojem je ona djelovala. Predložio sam da taj posao uradi s. Alojzija Caratan koja je godine 1982. zajedno sa sestrom Boženom Mutić, priredila znanstveno djelo **Provincija Božje Providnosti Družbe Kćeri Božje ljubavi 1882-1982.** Iako u visokim godinama, sestra Alojzija se dala na posao i ova je knjižica plod njezina truda. Tako će blizi i daleki štovatelji sestre Luke imati informaciju o austrijskoj redovnici koja je bila raspoređena na rad u Sarajevu, ovdje umrla u dobi od 29 godina i na njezin grob već sto godina dolaze ljudi različitih vjera, iz bliza i daleka. Zahvaljujem joj na uloženom trudu i preporučam njezinu knjižicu dobronamjernim čitaocima.

Kako je došlo do molitava na grobu sestre Luke, kad za svoga kratkog života nije se ničim isticala kao izvanredno sveta? Je li to stoga što je umrla mlada, daleko od austrijske rodne grude? Da li zato što je kao samostanska vratarica osvajala male ljude svojom uslužnošću? Ne znamo, ali je očito da nitko od sestara nije organizirao ta svojevrsna hodočašća, a pogotovu nisu to mogli činiti svećenici, koji su obdržavali ondašnje kanonske propise o štovanju Božjih ugodnika. Rekao bih da je narod počeo dolaziti

spontano, nešto je ljude privlačilo na grob mlade redovnice i vraćali su se s njega uvjereni da će im Bog pomoći. Tako je u najstarijem vremenu Crkve dolazilo do kanonizacije Božjih ugodnika: one vjernike i vjernice na čiju godišnjicu smrti su se živi sabirali i slavili euharistiju u znak vjere da se po njima Krist proslavio i proslavlja, službena je Crkva polako pripuštala u liturgijski kalendar. Za sestru Luku dosada nije vođen nikakav crkveni postupak o ispitivanju herojskog stupnja kreposti kao preduvjet za otvaranje procesa kanonizacije. Vjerojatno neće ni moći biti skoro poveden uslijed nedostatka povijesnih svjedočanstava o samoj sestri Luki.

U želji da prikupim izjave Sarajlija koji su odlazili ili još odlaze na grob s. Luke, 11. travnja 1986. razgovarao sam, uz prisutnost ondašnjeg katedralnog župnika vlč. Ivana Kuprešaka, s gospođom Viktorijom U., katolikinjom udanom za muslimana. Rekla nam je da je još 1936. čula kako neki ljudi odlaze na grob s. Luke, a sama je počela hodočastiti poslije rata, kad je imala problema u obitelji. Njezinu izjavu o molitvama na grobu s. Luke potvrđuje i »Katolički tjednik« u broju od 7. travnja 1940. viješću da su sestre na Betaniji prigodnom misom i molitvom na grobu, obilježile pedesetu obljetnicu smrti s. Luke. Tu je istaknuto da »samo najstarije između sestara jošte pamte« s. Luku.

Promatrao sam ljude u molitvi na grobu sestre Luke: više žena nego muškaraca, više starih nego srednjih i mladih, ali svi imaju na licu neku molbu i potrebu. Jednom sam se približavao grobu, a mlađi bračni par moli glasno. Kad sam došao, ušutjeli su.

Da li zato što su završili ili su se neugodno osjećali pred nepoznatim svjedokom njihova molitvenog jecanja? U šaptanju, gestama i pisanim izjavama onih koji tamo dolaze, upoznao sam drugačije Sarajevo i drugačiji svijet o kojem znanost i tehnika nemaju što reći. To je svijet ljudskih nevolja. Ima, dakako, kod nekih i praznovjerja, ali je i praznovjerna molitva vapaj ljudi iz sasvim konkretne nevolje. Ni ja nisam mogao ostati samo promatrač i svjedok molitava drugih na grobu sestre Luke. Kad o lijepom vremenu za pravac popodnevne šetnje odaberem Betaniju, svratim na groblje i vrlo često nalazim svježe zapaljenu svijeću ili odjevni predmet koji su ostavili oni što mole zdravlje za dragu osobu. Jedna od mojih molitava glasi otprilike ovako:

Bože, ti si u svojoj providnosti učinio da ova redovnica iz tuđeg naroda dođe u naš grad, u njemu poslužuje djecu i odrasle različitih vjera i ovdje završi svoje životno putovanje.

Daj da po njezinim zaslugama i zagovoru, kao katolički kršćani među sugrađanima drugih vjera, svim ljudima očitujemo tvoju dobrotu i ljubav.

Koji živiš i kraljuješ u vijeke vjekova.

Sarajevo, 11. veljače 1990.

Dr. Mato Zovkić,
svećenik sarajevske nadbiskupije

SADRŽAJ

KRATKI UVID U POVIJEST BOSNE

U prvoj polovini 7. stoljeća slavenska su se plemena naselila na teritoriju Bosne. Živjela su patrijarhalnim životom. Na čelu plemenâ bili su župani. Sve do 12. stoljeća spominju se župe: Bosna, Luka, Borač, Vrbanja i Neretvica.

Bizant je u 12. stoljeću proširio svoju vlast po cijelom Balkanskom poluotoku i svakoj je oblasti postavio najprije starješinu, a onda bana. Prvi ban na teritoriju Bosne bio je ban Borić. Njega je naslijedio Kulin ban.

Krajem 14. stoljeća okrunio se prvi bosanski kralj: Stjepan Tvrtko I. Bosna je za njegova vladanja bila na vrhuncu moći. Vladao je ne samo Bosnom, nego također Raškom, Dalmacijom, Hrvatskom i Primorjem. Za njegovih su nasljednika vlastela preuzela vodstvo i kraljeva je vlast sve više slabila. Među vlastelom isticao se Hrvoje Vukčić Hrvatinić. On je protiv bosanske moćne vlastele pozvao Turke, pa je tako došao u Bosnu zapovjednik skopske krajine Ishak-beg. On je kralju Ostoji nametnuo obavezu plaćanja danka. Ishak-bega je naslijedio g. 1439. njegov sin Ishak-beg Ishaković, koji je osnovao Sarajevo.

Kralj Stjepan Tomašević uskratio je Turcima danak. Brzo nakon toga prodro je u Bosnu s velikom vojskom sultan Mehmed II. el Fatih. Kralj Stjepan Tomašević sklonio se najprije u tvrdi grad Jajce, a zatim je prešao u Ključ. Po nalogu sultanovu tu su ga zarobili, doveli u Jajce i pogubili ga. Tim je činom dokrajčena kraljevska vlast u Bosni.

Bosna nije pala u kratkom vremenskom razdoblju, nego u rasponu od 140 godina. Turska je vlast sve više i jače prodirala u Bosnu, a Zapadna Europa

nije ništa poduzimala da održi svoje »predziđe kršćanstva«.

Kršćanska je vojska još 65 godina branila tvrdi grad Jajce, ali kad su Turci osvojili Jajce g. 1528., tad je pala Jajačka banovina i cijela je Bosna s Hercegovinom uklopljena u Osmanlijsko carstvo kome je pripadala 400 godina. U tom je vremenskom razdoblju narod više puta nastojao osloboditi se turske vlasti, ali bez uspjeha.

»Krajem 15. i 16. stoljeća Bosnu i Hercegovinu zahvaćaju temeljite i dalekosežne strukturalne promjene, kojima najsnažniji pečat daje prodor orijentalno-islamske civilizacije. Ni u jednoj južnoslavenskoj zemlji, koju su Turci osvojili, nije islamizacija uzela ni približno toliko maha kao u Bosni.«[1]

»U kulturnom životu bosansko-hercegovačkih Hrvata za vrijeme turske vladavine od posebne je važnosti djelovanje bosanskih redovnika - franjevaca. Potječući bez iznimke s domaćega tla, organski stopljeni s narodom, franjevci su za svoj puk bili i u vjerskim i u svim ostalim stvarima najmjerodavniji autoritet tijekom dugih stoljeća.«[2]

Nakon provale austrijske vojske pod Eugenom Savojskim g. 1697. podignuti su u Sarajevu u 18. st. bedemi, kule sa sedam kapija. Sâm se grad nije više oporavio za turske vladavine.

Stanovništvo Sarajeva bilo je uglavnom muslimansko. Zato je Sarajevo imalo brojne džamije... Za

---

[1] Ivan Lovrenović, Bosna i Hercegovina, Sarajevo, Svjetlost 1980., str. 73.

[2] Ivan Lovrenović, Bosna i Hercegovina, Sarajevo, Svjetlost 1980., str. 147.

stanovnike drugih vjera postojale su manje bogomolje...

Katolici grada Sarajeva doselili su uglavnom iz raznih bosanskih mjesta. Smjestili su se najviše u onom dijelu grada uz Miljacku koji je nazvan »Latinluk«. Tu im je blizu bila i mala franjevačka crkva. Stanovnici »Latinluka« bili su većinom zanatlije.

Kad je Turska poražena u ratu s Rusijom, tad je na Berlinskom kongresu 1878. odobreno Austro-Ugarskoj da okupira Bosnu. Austrija je punih 40 godina vladala Bosnom. Za vrijeme te okupacije Sarajevo se razvilo u kulturnom, prosvjetnom i ekonomskom pogledu. Iako je bila i ostala tuđinska vlast, Austrija je izgradila željezničku prugu od Broda do Metkovića; podigla je škole, bolnice i crkve... Remek-djelo austrijske okupacije je izgradnja **zemaljskog muzeja u Sarajevu** za koji se tvrdi da je »najvrednija kulturna tekovina, koju je austro-ugarska vlast ostavila Bosni i Hercegovini«.[3]

Nakon prvog svjetskog rata (1914-1918) raspala se Austro-Ugarska na svoje sastavne dijelove. Od nje su nastale narodne države prema versajskom mirovnom ugovoru, a te su: Austrija, Jugoslavija, Čehoslovačka, Madžarska, Poljska i Rumunjska.

Ovaj uvid u povijest Bosne pomoći će nam da razumijemo zašto je nadbiskup Stadler god. 1882. pozvao u Sarajevo sestre Kćeri Božje ljubavi. Jedna od njih bila je i s. Luka. Na njezin grob, već sto godina, dolaze Sarajlije svih vjera i narodnosti.

---

[3] Ivan Lovrenović: Bosna i Hercegovina, Sarajevo, Svjetlost 1980., str. 181.

REDOVNIČKA DRUŽBA KOJOJ JE PRIPADALA S. LUKA

U malom bavarskom mjestu Edling, nedaleko Münchena, živjela je u 19. stoljeću obitelj Lechner sa svojih sedam kćeri. Vrlo ih je dobro odgajala u kršćanskom i praktičnom duhu. One su u svemu bile uzor svojim vršnjakinjama, a posebno je u tome prednjačila Franciska, četvrta po redu među svojim sestrama.

Nakon vedrog i sunčanog djetinjeg životnog razdoblja, Franciska je odlučila nastaviti školovanje. Navršila je tada 16 godina. Roditelji su joj ispunili želju i odobrili da ode u München i osposobi se za učiteljicu. Bila je uvjerena da će u tom zvanju moći učiniti mnogo dobra. Kasnije se osvjedočila da to nije njezin pravi poziv. Osjetila je da Bog od nje nešto drugo traži. Nakon dugog razmišljanja, molitve i savjetovanja s iskusnim duhovnim vođom, ostavila je svoje roditelje, domovinu Bavarsku i krenula u austrijski carski grad Beč u kojem su obilje i bijeda zajedno obitavali.

Bog je pozvao Francisku na veliko djelo i ona mu se odazvala. Na blagdan Marijina prikazanja, tj. 21. studenog 1868. osnovala je Družbu *Kćeri Božje ljubavi*. Svrha je Družbe bila: odgoj i školovanje ženske mladeži iz siromašnih i građanskih obitelji, te svestrana briga za kućne pomoćnice i radnice.

Papa Leon XIII. osobito je pohvalio svrhu Družbe i u kratkim je razmacima triput potvrdio Družbu »Kćeri Božje ljubavi« i njezine Konstitucije (1884. 1891. 1899). Prve su dvije potvrde stigle još za života Utemeljiteljice.

Kad se godine 1918. nakon prvog svjetskog rata raspala Austro-ugarska na svoje sastavne dijelove,

Utemeljiteljica majka Franciska Lechner (1833 - 1894)

tad je došlo i do preuređenja družbe Kćeri Božje ljubavi. Matica je Družbe ostala u Beču, a 11.X.1919. osnovane su provincije: češka, madžarska, jugoslavenska i poljska.

Družba se sada dijeli na 12 provincija: 7 u Europi, 3 u USA i 2 u Brazilu. Generalat Družbe je 1968. preselio u Grottaferratu (Roma).

Prema smjernicama II. vatikanskog sabora družba Kćeri Božje ljubavi obnovila je svoje Konstitucije, a potvrdila ih je Kongregacija za redovnike 26.II.1979. godine.

Ljubav Majke Franciske za potrebe sv. Crkve i svakog brata čovjeka sažeta je u ovoj njezinoj preporuci: **»Prihvatite svaku priliku da pomognete drugima!«**

Mnogo bi se toga moglo napisati koliko su Kćeri Božje ljubavi uspjele djelovati upravo na temelju ove preporuke, no uvjerene smo da je sve to već zapisano u KNJIZI ŽIVOTA.

SESTRE DRUŽBE »KĆERI BOŽJE LJUBAVI« DOLAZE U BOSNU

Kad je Austro-Ugarska provela okupaciju Bosne, ubrzo je papa Leon XIII. uspostavio redovitu hijerarhiju u Bosni i Hercegovini. Određeno je da Sarajevo bude središte vrhbosanske nadbiskupije, a u Banjaluci i Mostaru stolovat će podređeni biskupi.

Prvim vrhbosanskim nadbiskupom imenovan je dr. Josip Stadler, rodom iz Slavonskog Broda. Studij bogoslovije odlično je završio u Rimu. Njemu su vrlo dobro bile poznate prilike u Bosni nakon 400-godišnje turske vladavine.

Nadbiskup Stadler je još prije preuzimanja službe u Sarajevu morao službeno putovati u Beč. Tom je prigodom izjavio isusovcima u Beču da bi želio dovesti u Sarajevo neku žensku redovničku družbu. Isusovci su mu preporučili da uzme Kćeri Božje ljubavi jer će ta mlada družba svojom svrhom najbolje odgovarati potrebama Bosne. Nadbiskup je prihvatio njihov savjet. On je utemeljiteljici družbe, Franciski Lechner prikazao Bosnu kao misijsku zemlju, u kojoj je nakon 400-godišnje turske vladavine veliko i prostrano polje rada.

Ubrzo nakon preuzimanja službe Nadbiskup je kupio od braće Turanovića, muslimanâ, kuću i bašču na Banjskom brijegu br. 8. Odmah je to javio Majci Fanciski. Tu su vijest sestre u Beču primile s velikom radošću. Već 24. travnja 1882. uputila se Majka Franciska u Bosnu, njoj nepoznatu zemlju, u kojoj se govori drugim jezikom. Povela je sa sobom sestru M. Helenu Bonard da bude predstojica a Slovakinju s. Rihardu Spanyol, učiteljicu ručnog rada, da im bude prevodilac i tumač.

Dug je put od Beča do Sarajeva. U Bosanskom

Nadbiskup dr. Josip Stadler (1843 - 1918)

Brodu i dalje već su željezničari bili obaviješteni da će sestre doći, pa su im bili vrlo susretljivi. Tada se vlakom moglo putovati samo do Zenice a odatle poštanskim kolima do Sarajeva.

U Sarajevo su stigle 28. travnja u 5 sati poslije podne. I tako su Kćeri Božje ljubavi došle u Bosnu »da hijerarhiji budu pomoćnik, da joj se stave na službu za onaj rad, kojega je u Bosni najviše trebalo - za rad među ženskom mladeži, za rad u ženskom školstvu i odgoju«. (Vrhbosanski nadbiskup dr. Ivan Ev. Šarić tako je prigodom 50-godišnjeg jubileja Zavoda sv. Josipa izjavio u svojoj čestitki).

Majka Franciska je s mnogo pažnje i ljubavi slala svoje sestre u Bosnu zato što je Bosnu smatrala pravom misijskom zemljom. Ona je upravo te sestre najčešće posjećivala i najdulje se kod njih zadržavala. Živo je željela da njihovo nastojanje i rad urodi obilnim plodom.

KIP SRCA ISUSOVA U SESTARSKOJ KAPELI

Na drugom katu najstarije zgrade Zavoda sv. Josipa u Sarajevu na Banjskom brijegu, odmah je prve godine bila uređena kućna kapelica posvećena Srcu Isusovu. Glavni lik u kapelici bio je kip Srca Isusova, tirolske proizvodnje. Pred tim kipom sestre su molile zajedničke molitve ali su i u slobodnom vremenu ulazile na kratki pohod i molitvu.

Kako se u Zavodu iz godine u godinu povećavao broj sestara, kandidatica, učenica, konviktica i sirotica - kućna je kapelica postala pretijesna. Bilo je potrebno sagraditi crkvu. Radi izvanrednih prilika na Balkanu, u vezi s aneksijom Bosne i Hercegovine, nije se moglo ništa poduzeti glede gradnje crkve. Učinjeno je ipak ono što se moglo, naime uređena je privremena kapelica u velikoj školskoj dvorani.

Zadnja sveta misa u dotadašnjoj kapelici Srca Isusova bila je 13. veljače 1910. a odmah zatim prenesen je presveti Oltarski Sakramenat u školsku dvoranu koja će služiti kao kapelica dok se ne sagradi crkva.

Da bi se dobio potreban prostor za gradnju crkve, oduzeta je od prve, najstarije zgrade Zavoda sv. Josipa, jedna četvrtina, odnosno polovica dotadašnje kućne kapelice.

Godine 1910. sagrađen je hodnik u prizemlju, u I. i II. katu, koji je spajao najstariju kuću zavoda sv. Josipa, sagrađenu 1882. g. - sa školskom zgradom Zavoda sv. Josipa u ulici Mehmed-paše Sokolovića. Ta je školska zgrada sagrađena g. 1899.

Kad je dovršena i posvećena crkva Kraljice sv. krunice, tad je onaj kip Srca Isusova, koji je 1910. bio prenesen u školsku dvoranu, odnesen iz dvorane

i postavljen tik do ulaza na pjevački kor. Može se reći da se pokraj toga kipa neprestano prolazilo idući iz najstarije zgrade Zavoda sv. Josipa u školsku zgradu ili na pjevački kor. Kip Srca Isusova ostao je na tom najprometnijem mjestu Zavoda punu 41 godinu, naime do 1945. kad je nacionalizirana *školska zgrada* Zavoda sv. Josipa, no kad je 1949. nacionalizirana i zgrada *Zavoda sv. Josipa,* tad je kip Srca Isusova smješten u sakristiju zavodske *crkve Kraljice sv. krunice.*

Unutrašnjost sestarske kapele u najstarijoj zgradi Zavoda sv. Josipa (1882-1911) s kipom Srca Isusova na glavnom oltaru, pred kojim je s. Luka imala mistični doživljaj

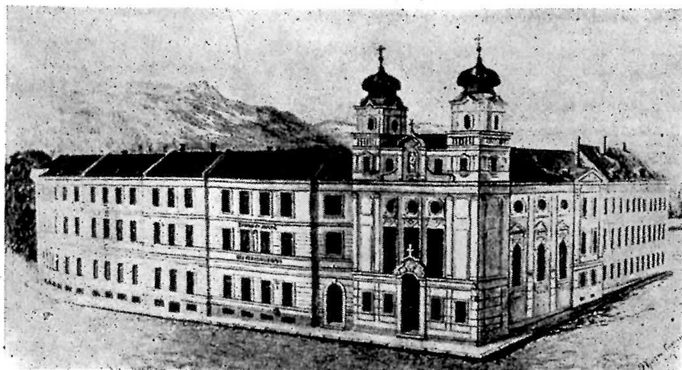

Kip Srca Isusova pred kojim je s. Luka doživjela posebnu milost, sada u predvorju sestarske crkve Kraljice sv. krunice na Banjskom brijegu, ul. Mehmed paše Sokolovića 11, Sarajevo

U mjesecu svibnju godine 1980. taj je kip odvezla u Zagreb tadašnja provincijalna glavarica M. Bonita Kovačić. Smjestila ga je na postolje pokraj oltara u kućnoj kapelici Doma Gospe Lurdske u Zagrebu, Nova ves 16. No taj kip, koji je skoro 100 godina bio u Zavodu sv. Josipa u Sarajevu, vraćen je na svoje staro mjesto odlukom provincijalne glavarice M. Branke Matošević. Bilo je to 21. veljače 1986. godine. Kip je postavljen u predvorju crkve Kraljice sv. krunice, gdje se i sada nalazi, a vjernici se s velikim pouzdanjem pred njim mole i to tim više što je upravo pred tim kipom Srca Isusova molila naša sestra Luka prije punih 100 godina.

(Ovi su podaci uneseni u Kućnu korniku *samostana sv. Josipa u Sarajevu, str. 87.)*

SESTRA M. AUGUSTINA D'ARMAILLE PREDSTOJNICA SAMOSTANA U VRIJEME S. LUKE

Zavod sv. Josipa s crkvom Kraljice sv. krunice podignutom 1911.

Za nas redovnice puno znači kućna predstojnica. Ona je više od domaćina kuće, jer se brine ne samo za naše redovno uzdržavanje, nego i za dobar redovnički duh u zajednici. Predstojnica u samostanu ima ulogu oca i majke, prijateljice i suradnice u zajedničkom životu i radu.

Od samih početaka naše Družbe, nižu se dani i godine s. Augustine D'Armaille, ove uzorne Kćeri Božje ljubavi. Njezino je djelovanje usko povezano s radom naše utemeljiteljice Majke Franciske Lechner. Ona je najteže zadatke povjeravala upravo sestri Augustini, znajući da ona ima smisla za žrtvu, kao i to da neće ustuknuti ni pred kakvom zaprekom.

Sestra Augustina je rođena 2. siječnja 1849. u Grazu, glavnom gradu austrijske pokrajine Štajerske. Čim je godine 1868. saznala da je osnovana Družba Kćeri Božje ljubavi, nije dugo promišljala nego je već 1869. stupila u Družbu. Puna revnosti i želje za radom, sve je svoje sposobnosti stavila Majci Franciski na raspolaganje. Imala je jaku volju i u radu nije uzmicala ni pred kakvom teškoćom. Bila je stvorena za velika djela i uvijek pripravna na žrtvu i teškoće.

Kad ju je Majka Franciska poslala u Sarajevo godine 1883. da zamijeni s. Helenu Bonard u službi predstojnice, nije se bojala ni nestašice, ni rada, ni zapreka u radu. Znala je da napredak Zavoda sv. Josipa ne ovisi o njoj, nego o ONOME kome nije ništa nemoguće.

Neke sestre nisu mogle shvatiti neslomljivu volju svoje predstojnice Augustine, niti slijediti njezin način rada koji je iziskivao velike žrtve. Za sve to, bila je potrebna čvrsta vjera i nepokolebivo pouzdanje.

Majka Franciska je sve to dobro znala, zato je i poslala u Sarajevo sestru Augustinu. Znala je njezinu nepokolebivu vjeru i pouzdanje u Božju svemoć. Sestra Augustina ne samo da nije klonula pod teretom briga, nego je još i druge bodrila i jačala im vjeru u Božju Providnost.

Sestra Augustina je ostala u živoj uspomeni sestrama Zavoda sv. Josipa, i to ne samo zato, što je uz ogromne žrtve podigla Zavod, nego i zato što je u njemu uredila sve potrebno za zajednički život sestara, redovničkog podmlatka, konviktica, sirotica i radnica. Njoj treba zahvaliti što je Zavod sv. Josipa brzo postao ugledna odgojno-obrazovna ustanova u kojoj se odgajala i školovala ženska mladež ne samo iz Bosne, nego i ona iz susjedne Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, jer je Učiteljska škola Zavoda sv. Josipa sve od 1884. pa do 1945. primala bez ikakve razlike sve učenice.

Osim neumornog zalaganja za škole, s. Augustina se s mnogo razumijevanja i srca zauzela za siromašne radnice i kućne pomoćnice. Stoga je uz Zavod sv. Josipa sagrađen i *Marijin zavod,* u kojem su svoj drugi dom našla djeca siromašnih roditelja. U njemu je uvijek bilo po 20 sirotica koje su u Zavodu sv. Jesipa pohađale školu. Osim toga taj je Zavod bio utočište služavki i radnica, kao i svih onih koje je neka nevolja dovela pred vrata Marijina zavoda.

Ukazala se potreba da se uz zavod sv. Josipa sagradi crkva, zato što je kućna kapelica već odavna bila premalena za sestre i druge ukućane, a pogotovu stoga što nije mogla primiti školsku djecu. Odlučeno je da se sruši Marijin zavod, pa da se na njegovom mjestu sagradi crkva na čast *Kraljice sv. krunice.* Što je odlučeno, to je i izvršeno. Sagrađena je vrlo lijepa Gospina crkva, a posvećena je na dan 1. listopada 1911. godine. Gospina se crkva uklopila između najstarije zgrade Zavoda sv. Josipa i one školske zgrade koja je sagrađena 1899. u ulici Mehmed-paše Sokolovića.

Sestra Augustina je 14 godina neumorno radila kao predstojnica Zavoda sv. Josipa. Uz mnoga njezina dobra svojstva spominje se i to da je bila u svemu vrlo uredna te da je pazila na urednost i kod drugih. One sestre koje su predstojnicu Augustinu dobro poznavale, nikad nisu zaboravljale isticati upravo tu njezinu krepost urednosti. Za primjer su iznosile ovo:

Poznato je bilo i katolicima i inovjercima da su sarajevske procesije uvijek lijepe. Zato je mnoštvo Sarajlija raznih vjera već rano ujutro zauzimalo što

bolja mjesta na pločnicima onih ulica kojima će proći procesija. Posebno su bile lijepe procesije na Tijelovo i na blagdan Srca Isusova, kad je u procesiji sudjelovao i velik broj vjernika izvan Sarajeva, a u narodnim nošnjama svoga kraja.

I školska su djeca sudjelovala u procesijama. Zato je sestra predstojnica Augustina silazila u školsko dvorište Zavoda sv. Josipa prije negoli su učenice krenule prema katedrali. Ona je svaku od njih dobro pogledala da vidi je li sve na njima u redu. Učenice su dobro znale da savršena urednost odgovara svetom činu pri kojemu će i one svojim doličnim držanjem, posipanjem cvijeća i pjesmom svjedočiti svoju nepokolebivu vjeru u Isusovu prisutnost u presvetom Oltarskom Sakramentu.

Jedna od sestara iz vremena s. Augustine je i s. Luka. Kad se ona razboljela, Utemeljiteljica je u pismu od 10.3.1890. pisala predstojnici: »...pozdravite mi s. Luku, ovdje se u Kući utočišta mnogo moli za nju. Ako je to Božja volja, onda će ona sigurno ozdraviti...« U sačuvanim pismima Utemeljiteljice, upućenim predstojnici s. Augustini u Sarajevo, s. Luka spominje se još dva puta: u pismu od 6. veljače 1890. te u pismu od 20. ožujka 1890. O njima ćemo kasnije govoriti.

Predstojnica je po svojoj službi morala saobraćati s vanjskim osobama i uređivati djelovanje sestara unutar zajednice i zato je lako moglo doći do nesporazuma između pojedine sestre i predstojnice. Neke od sestara tužile su se na strogost predstojnice, pa je i s. Luka mogla dobiti utisak da je poglavarica prema njoj ponekad gruba i nepravedna. Iako je uviđala da

je neke članice zajednice ne shvaćaju ispravno, s. Augustina nije odustajala od svoga puta. One koje su je razumjele, cijenile su i odobravale njezine postupke. Sve do svoje smrti ostala je uzorna redovnica. Umrla je 4. prosinca 1927. godine. Uspomena na nju prenosila se od naraštaja na naraštaj. U povijesti Družbe ugradila je velike osobne žrtve i božanski ju je Spasitelj sigurno obilno nagradio.

OBITELJ U KOJOJ JE ODRASLA ELIZABETA LIENGITZ

U austrijskoj pokrajini Koruškoj nalazi se povijesni gradić St. Andrä, koji je nekoć bio sjedište biskupije. Premda je biskupija nakon nekoga vremena odselila, to se mjesto ipak i nadalje naziva »grad«. Biskupsku su palaču preuzeli isusovci za svoj samostan.

Nasuprot biskupske palače bio je nekoć samostan sestara dominikanki, ali za vladanja cara Josipa II. i taj je samostan ukinut kao i mnogi drugi. Zgrada je toga samostana s vremenom postala skoro ruševina. Ipak je taj narušeni samostan kupila Majka Franciska za svoje sestre.

Ruševina je temeljito uređena i postala je vrlo lijepa zgrada samostana koji se naziva »Maria Loretto«. U njemu već 110 godina imaju Kćeri Božje ljubavi svoj samostan, zatim internat za djevojke, osnovnu i srednju školu, a za malu djecu - dječji vrtić. U ovom je zavodu odgojeno i školovano stotine i stotine djece i djevojaka ne samo iz grada St. Andrä, nego također iz bliže i dalje okolice. U zavodu »Marija Loretto« Kćeri Božje ljubavi vrlo uspješno djeluju.

Majka Franciska je posebno voljela ovaj zavod i često ga je pohađala, možda i zato što su isusovci upravo u tamošnjem svojem samostanu sastavili prva Pravila družbe Kćeri Božje ljubavi.

Elizabeta se mogla preko sestarske zajednice u St. Andrä susresti i sa samom Utemeljiteljicom.

U lijepoj lavantinskoj dolini nazvanoj »Koruški kraj« živjela je u malom mjestu Lindhofu obitelj Gregora i Ane Liengitz sa svoje sedmero djece. Elizabetinu ocu bilo je 35 godina kad je sklopio kršćanski brak s Anom Krampl 9. rujna 1860. Ana je

Sestarski zavod »Maria Loretto« u Sankt Andrä u Koruškoj, preko kojega je Elizabeta Liengitz došla u doticaj sa sestrama družbe Kćeri Božje ljubavi

tada imala 22 godine. Bili su poljoprivrednici, a u Matici krštenih župe Maria-Rojach za godinu 1861. prilikom rođenja njihovog najstarijeg djeteta ubilježeno je da su imali kuću u selu Lindhof na broju 12. Elizabeta je rođena 9. siječnja 1861. Istog je dana i krštena. Osim Elizabete, Gregor i Ana imali su još šestoro djece. Marija se rodila 3. rujna 1863. Barbara se rodila 29. studenog 1864. Filip se rodio 27. travnja

1866. Lovro se rodio 19. kolovoza 1868. Ana se rodila 1. studenog 1871. i Filomena se rodila 11. kolovoza 1881.

Gregor je umro 3. veljače 1894. u dobi od 70 godina u selu Lindhof, u kući broj 23. Pred smrt je bio providen sakramentima te je ukopan 5. veljače 1894. na groblju u Maria-Rojach. Ana Liengitz umrla je 12. ožujka 1924. u dobi od 86 godina, providena sakramentima. Sahranjena je 14. ožujka 1924. na istom groblju gdje i njezin muž.

Župnik Walter Köberl, na molbu s. Lee Šoljić, izdao je 15. srpnja 1971. Elizabetin krsni list i vjenčani list njezinih roditelja. Tom zgodom potrudio se da u župskim knjigama pronađe podatke i o njezinoj braći i sestrama. Prema njegovu istraživanju, Lovro je umro 30. lipnja 1944. u Klagenfurtu, Ana je umrla 30. ožujka 1956. u Wolfsbergu, Filomena je umrla 10. listopada 1894. u Lindhofu. Župnik tada nije mogao ustanoviti gdje i kada su umrli Marija, Barbara i Filip.

Ne znamo kakvu su boju kose imali Elizabetini roditelji ili braća i sestre. Međutim, u pismu Utemeljiteljice predstojnici s. Augustini u Sarajevo od 6. veljače 1890. godine stoji: »Kod s. Luke može se upala izroditi u sušicu, jer ona ima crvenu kosu (rote Haare), a takvi ljudi imaju veliku sklonost tome...« Jesu li se druge djevojčice rugale Elizabeti radi boje njezine kose? Je li ona radi toga patila? Na ovo ne znamo odgovor, ali smijemo pretpostaviti da je u vjeri našla snagu za prihvaćanje svojih tjelesnih svojstava.

Kao najstarije dijete Elizabeta je u svemu bila

uzor braći i sestrama. Pomagala je majci ne samo u kućnim poslovima, nego i u odgajanju svoje braće i sestara. Pazila je da im ništa ne naškodi ni duši ni tijelu. Blago svoje duše brižno je i neprimjetno presađivala u njih. Oduševila ih je za sve što je dobro i sveto, jer je znala da će im to u životu mnogo koristiti. Prema usmenoj predaji, Elizabeta je u roditeljskoj kući revno i uspješno vodila za male svoj »dječji vrtić«. To je ujedno bila i najbolja priprava za kasniji rad što će ga obavljati daleko od roditeljskog doma, daleko od domovine.

Roditelji su više puta morali voditi Elizabetu u susjedni grad Sankt Andrä, a kad je odrasla mogla je i sama tamo odlaziti. Nabavljala je sve što je trebalo u njihovu domaćinstvu, a zatim je posjećivala isusovačku crkvu. Koristila je priliku da obavi pobožnost na čast Srcu Isusovu. Ta je pobožnost u 19. stoljeću doživjela svoj preporod. Predstavljala je najznačajniji katolički duhovni pokret prošlog stoljeća. Bilo je to u ono doba kad je na čelu Crkve bio papa Pio IX. (1846-1878), a iza njega veliki prijatelj Slavena, Leon XIII. (1878-1903.) Štovanje Srca Isusova širilo se u to doba ne samo po muškim i ženskim samostanima, nego i u katoličkim obiteljima te kod pojedinaca koji su težili za dubljim duhovnim životom.

Iz ovoga se može zaključiti *da je naša Elizabeta bila oduševljena štovateljica Srca Isusova.*

Elizabeta je bila u svemu uzor svojoj braći i sestrama. I roditelji i djeca revno su obavljali vjerske dužnosti.

Djeca su pomagala roditeljima pri poslu. Na taj su način i Elizabeti pomogli u raznim kućnim poslovi-

ma, pa je ona tada mogla češće odlaziti u grad i pribivati pobožnostima na čast Srca Isusova. Odande se radosna vraćala k svojima koje je iskreno voljela.

U Elizabeti se rodila želja da svoj život posveti Bogu kao redovnica. Tu je želju povjerila svome ispovjedniku u crkvi Srca Isusova. On ju je ohrabrio jer je smatrao da ima sposobnosti i vrline koje se traže od katoličke redovnice. Preporučio joj je neka stupi u družbu Kćeri Božje ljubavi. One su već u to vrijeme imale u njihovu gradiću svoj zavod »Maria Loretto«, u kojem su, uz samostan sestara, držale škole i internat.

Vrijedno je spomenuti da su isusovci iz kolegija u St. Andrä sastavili prva PRAVILA za redovnice Kćeri Božje ljubavi.

Elizabeti se svidio prijedlog njezinog ispovjednika, ali u njezinoj je obitelji nastalo raznoliko raspoloženje. S jedne strane za njih je to bila čast što je Svevišnji iz njihove obitelji odabrao sebi službenicu, koju su svi voljeli i cijenili radi njezine dobrote i nesebičnsoti. S druge strane, neki članovi obitelji nisu mogli zatajiti tugu što Elizabeta neće više biti s njima. Ona ih je tješila da će im svojim molitvama i žrtvama moći još više pomagati negoli je pomagala kad je s njima bila.

ELIZABETA LIENGITZ KAO KĆI BOŽJE LJUBAVI SESTRA M. LUKA

Elizabeta se nepokolebivo odazvala Božjem pozivu. Došla je u carski grad Beč i s 20 godina radosno stupila u Kuću maticu družbe Kćeri Božje ljubavi. Bilo je to na blagdan Svih svetih 1.XI.1881. godine.

Tijekom devet mjeseci kao kandidatica dobro je upoznala svrhu i život družbe Kćeri Božje ljubavi. Stupila je u novicijat 1. kolovza 1882. Obukla je redovničko odijelo i dobila ime - sestra M. Luka. Boravak u novicijatu pomoći će joj da upozna bitne zahtjeve redovničkog života, te shvati i počne živjeti prema evanđeoskim savjetima čistoće, siromaštva i poslušnosti.

Već je kao novakinja dokazala svoju sposobnost da se žrtvuje za druge. Umjesto neke bolesne sestre tri je mjeseca prosila milodare po Štajerskoj. Skupljanje milodara bila je ustaljena praksa a služila je za skrb i zaštitu ostavljenih i zapuštenih.

Sestra Luka je 20. kolovoza 1883. položila prve svete zavjete. Već 22. kolovoza, po odredbi poglavara, otputovala je u nepoznatu joj zemlju Bosnu. Putem do Sarajeva vidjela je mnogo toga novog i nepoznatog. Pred njom se otvarao novi život. U duhu je slušala pobudne riječi Majke Franciske: »Svako osnivanje u Bosni smatrajte misijskom postajom, a sestre koje su na to djelovanje pozvane i tamo poslane, neka to smatraju milošću od Gospodina«.

Rodna pokrajina sestre Luke, Koruška, u mnogočemu se razlikuje od Bosne. U Bosni živi drugi narod koji govori nepoznatim jezikom, što ga s. Luka za vrijeme novicijata nije mogla ni čuti a kamo li naučiti. Tu vladaju i drugačiji običaji, na koje su stanovnici muslimanske, pravoslavne i katoličke vjere

Kuća matica u Beču u vrijeme kad je s. Luka bila novakinja

vrlo ponosni. Sestre Kćeri Božje ljubavi došle su u Sarajevo tek 16 mjeseci prije sestre Luke. Jedva su započele prosvjetno i odgojno djelovanje među djevojčicama i djevojkama grada na Miljacki u koji su tih mjeseci i godina pristizali novi stanovnici s uspostavom austro-ugarske vlasti. U gradu nije bilo dovoljno škola iako su sestre milosrdnice u posljednjim godinama turske vlasti nad Bosnom, na molbu i uz pomoć biskupa fra Paškala Vujičića, otvorile osnovnu školu za djevojčice te u vrijeme austrijske uprave nastavile i razgranale svoju djelatnost u Sarajevu.

S. Luku prihvatila je u Sarajevu nova predstojnica s. Augustina koja je po odredbi Utemeljiteljice zamijenila prvu sarajevsku predstojnicu s. Helenu. Ona ju je uvela u život i djelovanje sestarske zajednice te joj dodijelila kao glavnu zadaću, službu vratarice.

S. Luka ostala je u Sarajevu na ovoj službi do kraja svoga kratkog života, tj. svega šest godina. Nažalost, prilikom nasilnog zatvaranja samostana nakon drugog svjetskog rata, propali su mnogi vrijedni dokumenti o životu i radu sestara. Ne znamo da li su poslije s. Luke ostala neka pisma, duhovni zapisi i razmatranja. Moramo se oslanjati na usmenu predaju o njoj koja je zabilježena tridesetak i više godina nakon njezine smrti, kad su ljudi spontano dolazili na njezin grob na Betaniji i sestre smatrale potrebnim zabilježiti barem ono malo uspomena na pokojnu susestru koja za života nije obavljala utjecajnu službu, ali je nakon smrti počela privlačiti ljude da po njezinu zagovoru upućuju svoje prošnje Bogu.

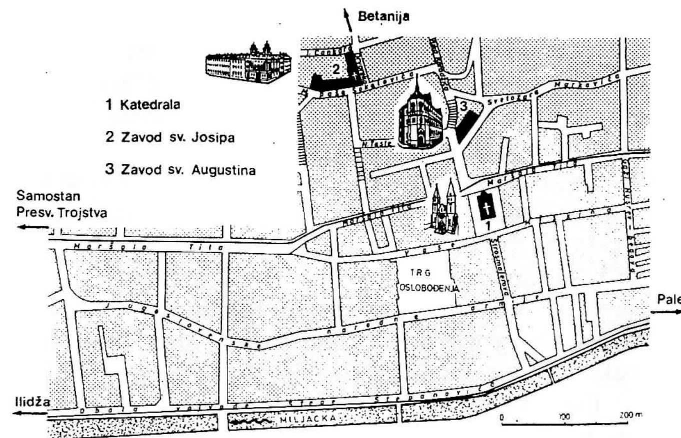
SESTRA LUKA – VRATARICA U ZAVODU SV. JOSIPA

U prvu knjigu *Kronike Zavoda sv. Josipa u Sarajevu* pisale su sestre uglavnom o osnivanju Zavoda i škola, a vrlo malo o pojedinim sestrama koje su tada djelovale u Zavodu sv. Josipa. Prema tome u Kronici Zavoda nije ništa zapisano o sestri Luki Liengitz. O njoj su do nas stigli podaci jedino usmenom predajom. Ono što pouzdano znamo o sestri Luki, sasvim je dostatno da možemo o njoj stvoriti pravu sliku.

Nas zanima sestra Luka, kći Božje ljubavi, koja je nakon prvih položenih sv. zavjeta u Beču 20. kolovoza 1883. već nakon dva dana, 22. kolovoza, otputovala u Sarajevo.

U Zavodu sv. Josipa preuzela je službu vratarice koju je revno vršila skoro šest i po godina. Posebno treba istaknuti da u ono vrijeme još nije bilo ni električne rasvjete ni električnog zvonca na ulazu u zgradu. Također nije bilo ni električnog kuhala, ni strojeva za pranje rublja, ni čišćenja, ni usisivača. - Naravno, nije bilo ni telefona. Sve dok nije bilo raznih praktičnih kućnih pomagala, mnogi su se poslovi obavljali ručno.

Vratarica je usmeno prenosila svaku poruku ili nalog, bilo to od predstojnice ili neke sestre, bilo gojenici ili učenici. Koliko se puta u danu morala vratarica popeti na prvi ili drugi kat da isporuči neku obavijest ili nalog te da se zatim brzo vrati k ulaznim vratima. I tako bezbroj puta u jednom danu. Naporno je to bilo, no sestri Luki je najteže bilo to što nije znala govoriti hrvatski, pa je radi toga više puta nastao nesporazum između predstojnice i neke stranke. U to je vrijeme bila predstojnica u Zavodu sv.

Bivši Zavod sv. Josipa i Zavod sv. Augustina na planu grada Sarajeva. Uspinjanjem po označenim stepenicama stiže se iz središta grada na Banjski brijeg

Josipa sestra M. Augustina d'Armaille, vrlo sposobna, radina i revna. Da je bila sposobna za predstojnicu najbolje svjedoči to što je 14 godina vrlo uspješno vodila zavod sv. Josipa. Ona je od sestara tražila da savjesno i točno obavljaju svoje dužnosti. Radi toga je koji put lako moglo doći do nesporazuma, kako kod svake pojedine sestre, tako pogotovo kod sestre Luke. Ona je, kao vratarica, najviše saobraćala između predstojnice i stranaka. Ako je sestra Luka nekoj stranki netočno prenijela poruku sestre predstojnice, tad se taj nesporazum duboko odrazio na sestri Luki. Nije stoga nikakvo čudo što je ona, u ljudskoj slabosti, naglo odlučila sve napustiti i vratiti se k svojima roditeljima.

U takvom je neraspoloženju izjavila svojem ispovjedniku Antonu Jegliču, vrhbosanskom kanoniku koji je ujedno bio 16 godina direktor i profesor Ženske učiteljske škole u Zavodu sv. Josipa, - da će

napustiti samostan i vratiti se k svojim roditeljima. Dr. Jeglič joj je savjetovao neka se smiri i neka pričeka dok obavi duhovne vježbe koje će uskoro biti. Poslušala ga je.

Jedne večeri, kad više nikoga nije bilo u kućnoj kapelici sestra Luka, vrlo žalosna, potužila se pred kipom Srca Isusova,[4] da će napustiti samostan i vratiti se k svojim roditeljima.

Srce Isusovo, kojemu je u tančine poznata ljudska narav, progovorilo je tada sestri Luki, potaklo ju je neka ostane u samostanu pa će je uskoro usrećiti.

Poslušala je. Novim žarom, prožeta duhom pokore, revno je služila i svome Bogu i svakome bratu čovjeku bez iznimke.

Sestra Luka je radila neumorno, trpjela je i žrtvovala se za siromahe. Mirno je podnosila sve neugodnosti. Izgarala je kao žrtva za Boga i bližnjega. Trpljenje je u tančine izbrusilo dragulj njezine duše.

Uz svoju i onako tešku službu vratarice sama je sebi nametnula pravi pokornički život: spavala je na dasci, odricala se hrane u korist siromaha, trpjela je studen, radila je neumorno, mirno je podnosila sve neugodnosti, izgarala je kao žrtva za Boga i bližnjega.

Sve su to zapazile njezine susestre, a Svevišnji ju je nagradio obiljem milosti.

Sarajevske su zime bile tada vrlo duge i oštre, pa se i to odrazilo na organizmu sestre Luke. Mnogo je trpjela zbog studeni. Nije se mogla grijati uz pećicu u sobi vratarice, jer se morala skoro neprestano

[4] Taj kip je sada smješten u ulaznom dijelu crkve Kraljice sv. Krunice na Banjskom brijegu u Sarajevu.

kretati ili oko ulaznih vrata ili dugim i hladnim hodnicima i stubištima. I u spavaonici je bilo studeno, jer se nije ložilo.

Sestra Luka je sve teškoće i patnje herojski podnosila. Snagu joj je davalo ono Isusovo obećanje *da će je uskoro usrećiti.*

DOBRA DJELA SESTRE LUKE

U cijelom se biću sestre Luke jasno očitovalo da su svi ljudi braća.

Sestra se Luka, kao vratarica, istaknula bezbrojnim djelima ljubavi i milosrđa. Premda u prvo vrijeme nije znala govoriti hrvatskim jezikom, ipak je vrlo dobro saobraćala sa školskom djecom, sa siromasima, starcima i bolesnicima.

Svakog je jutra s. Luka pažljivo stajala kod ulaznih vrata Zavoda sv. Josipa, kad su djeca dolazila u školu. Promatrala ih je kako su obučena, pogotovo u zimsko doba, u hladne dane. Odmah bi odijelila onu djecu na kojima je primijetila da trpe od studeni. Odijelila bih ih, odvela ih u prostoriju koja je njoj po službi pripadala, pa je svakome učinila što mu je trbalo: prala ih je, češljala, u toplu odjeću oblačila, a onda bi ih odvela u razred. U tome je bila vrlo vješta, jer je u svojoj roditeljskoj kući niz godina prala, češljala i oblačila svoju braću i sestre. Nju je to zacijelo i radovalo. U duhu se prenosila u svoju roditeljsku kuću.

Sestra Luka je vršila dobra djela svima koje je bijeda ili neka druga nevolja dovela na prag Zavoda sv. Josipa. Sarajevo se već onda ubrajalo među veće gradove, a zna se da u svakom velikom gradu obilje i bijeda zajedno obitavaju. Tako je bilo, tako je i sada, tako će i uvijek biti.

Kad bi se o podne na kapiji samostana okupili siromasi, sestra Luka bi pokupila iz njihovih ruku lončiće i zdjelice, pa bi otišla u sestarsku blagovaonicu i tu bi zagrabila čorbe ili variva, napunila sve, pa zatim podijelila sirotinji. Najteže bi joj bilo gledati njihove promrzle ruke i lice.

Sestra Luka bila je majka sirotinje. To je postalo jasno tek poslije njezine smrti jer su na njezin grob na Betaniji počeli dolaziti ljudi različitih vjera i narodnosti sa svojim duhovnim i materijalnim potrebama.

Naši najmlađi u dvorištu

BOLEST I SMRT S. LUKE

Kad je trpljenje u dostatnoj mjeri izgradilo njezinu dušu, tad joj je Svevišnji poslao tešku bolest. Bilo je to u siječnju 1890. Predstojnica s. Augustina obavijestila je u pismu Utemeljiteljicu u Beču o zdravlju s. Luke. Iz odgovora Utemeljiteljice od 6. veljače 1890. vidi se zabrinutost poglavarica za zdravlje svih sestara, onih koje obavljaju važnu službu kao i onih koje su bile vratarice. U pismu 10. ožujka 1890. Utemeljiteljica se ponovno osvrće na zdravstveno stanje s. Luke s nadom da će ozdraviti.

Međutim, upala pluća razvila se u naglu tuberkulozu pluća. Ni vrsni liječnici, ni najbolja njega sestara nije bolesnici mogla spasiti život. U ono vrijeme medicina još nije raspolagala tako uspješnim lijekovima koje danas koristi. Sestre su nastojale kako su najbolje mogle učiniti sve samo da s. Luku uzdrže na životu, ali njihovi napori i molitve nisu donosili zemaljskog uspjeha.

Utemeljiteljica je, osvrćući se na vijest iz pisma s. Augustine o privremenom poboljšanju zdravlja s. Luke, u svom pismu od 20. ožujka 1890. napisala: »Hvala Bogu što je s. Luki bolje. Možda će i potpuno ozdraviti. To je velika sreća što nam ovo dijete nije umrlo jer bi to bio veliki gubitak za Zavod.« Iz ovih riječi Utemeljiteljice vidimo koliko je cijenila s. Luku.

Prema usmenoj predaji, zabilježenoj u kronici Družbe i izjavama pojedinih sestara, Srce Isusovo obećalo je s. Luki da će je brzo usrećiti. To se vrijeme približilo i božansko se obećanje ispunilo. Umrla je 30. ožujka 1890. godine, na predzadnji dan mjeseca posvećena sv. Josipu, zaštitniku sretne smrti.

Vjerujemo da je Isus usrećio i nagradio svoju vjernu službenicu, da ju je uveo u vječnu radost.

Te godine 30. ožujka bila je nedjelja Cvjetnica, liturgijski spomen-dan Isusova svečanog ulaska u Jeruzalem uoči njegove muke i smrti.

I za dobru s. Luku bio je to prijelaz iz suzne doline u vječnu radost. Navršila je istom 29 godina i dva i po mjeseca života, ali života prebogatog djelima ljubavi prema Bogu i svakome bratu čovjeku.

Ukopana je na sestarskom groblju na Betaniji.

Uzdamo se da nas ona zagovara kod Svevišnjega.

SVJEDOČANSTVA SESTARA KOJE SU POZNAVALE S. LUKU

U vrijeme djelovanja s. Luke u Zavodu sv. Josipa nije vođena samostanska kronika. Ona je otpočeta tek godine 1900. dakle deset godina nakon njezine smrti. U kronici Družbe u Beču, svezak od godine 1885-1893. stoji na strani 182: »30. ožujka 1890. u našem zavodu u Sarajevu umrla je s. Luka Liengitz vrlo lijepo i predano u Gospodinu«.

Tek od 1910. i dalje nalazimo u kronici naše Provincije bilješke o odlasku sestara i drugih ljudi na grob s. Luke. Ovo spontano okupljanje na njezinu grobu pridonijelo je da se zapišu izjave sestara koje su je poznavale i s njom živjele. Ovdje se ograničavamo na izjave dviju sestara koje su je najbolje poznavale.

S. M. Riharda Spanyol (1853-1927) došla je u Sarajevo zajedno s majkom Franciskom Lechner 1882. godine i cijeli svoj životni vijek provela je u Sarajevu. Kad je 1889. godine sagrađena sarajevska katedrala, nadbiskup Stadler molio je naše sestre da pruzmu službu sakristanke. Za prvu sakristanku određena je s. Riharda i ona je tu svoju službu revno obavljala sve do svoje starosti. Umrla je u Sarajevu 18. veljače 1927. godine.

S. Luka i s. Riharda bile su punih šest godina zajedno u istoj redovničkoj kući, a i kreveti su im bili blizu u istoj spavaonici.

Izjave s. Riharde o s. Luki sadrže slijedeće tvrdnje:

– Bila je vrlo marljiva, uredna i spretna sestra.

– Usvojila je naše običaje, izmijenila je svoj karakter.

– Drugačije se vladala i drugačije govorila.

– Svima nam je prednjačila primjerom poniznog života i ljubavi prema bližnjemu.

– Posebno se uzorno ponijela kad su je poglavari zapostavili ili ponizili i onda kad je bila izložena najtežim poniženjima.

– Dragi je Bog dopustio da su je poglavari posebno kušali u vrijeme adventa i korizme.

– To je bio njezin križni put kojim je tiho kročila.

– Nikad se nije tužila kad bi je nepravedno ukorili.

– Ponosno je krila suze.

– Božansko Srce joj je pomoglo da je uspjela junački podnositi razne teškoće.

– Ustrajala je u poniznom životu.

– Trapila se u hrani, a siromašnoj je djeci davala ono što je sebi uskratila.

– Uzornom je i mirnom strpljivošću prelazila preko nezgodnih šala i primjedaba.

– Sve je to do smrti podnosila iz ljubavi prema Božanskom Srcu.

– Ostavila nam je primjer da ne zaboravimo kako je život borba koja vodi bezuvjetno k pobjedi u lijepom nebu.

– S. Luka podnosila je mirno sve teškoće. Bila je čvrsto uvjerena da Božansko Srce sigurno upravlja svim zbivanjima njezina života.

– S. Luka bila je majka sirota.

– S. Luka nije ni slutila koliko je dobra učinila svima koje je bijeda dovela na prag samostana.

– Trpljenje je izbrusilo dragulj njezine duše.

– U svakom je siromahu gledala Krista.

– Živjela je vršeći dobra djela svima koje je bijeda ili bilo koja druga potreba dovela na prag Zavoda sv. Josipa.

– S. Luka je isticala da je siromaštvo najsigurnija ograda redovničkog života.

– S. Luki je vrlo dobro došlo to što je u roditeljskoj kući bila desna ruka svojoj majci.

– Odgajajući u roditeljskoj kući mlađu braću i sestre razvila je u sebi sposobnost da dječju dušu zagrije za sve što je dobro i sveto.

– S. Luka mirno je preselila iz ovog života u vječni život.

S. Pahomija Gosch (1863-1939) rođena je u mjestu Sankt Marein u Koruškoj, blizu mjesta Lindhof u kojem se rodila s. Luka. Kao djevojka uzorno se ponašala među katoličkim djevojkama mjesta Sankt Andrä pa je izabrana za prefektu Marijine kongregacije djevojaka. U družbu Kćeri Božje ljubavi stupila je 1885. godine. Već slijedeće godine položila je prve sv. zavjete a 1901. godine doživotne zavjete. Odmah nakon prvih zavjeta poslana je u Sarajevo, u zavod sv. Josipa. Raspoređena je na službu kuharice, a uz to je dugi niz godina pekla kruh za brojne stanovnike i posjetioce Zavoda.

Bila je vrlo radina, dobra, šutljiva i požrtvovna. Svi su je u samostanu voljeli. Do svoje smrti radila je u Zavodu sv. Josipa, a samo kraće vremensko razdoblje bila je na Palama. Umrla je u Sarajevu 17. listopada 1939. Sprovod je vodio kanonik dr. Čedomil Čekada uz pratnju dvojice svećenika, te uz sudjelovanje brojnih sestara, učenica i gojenica Zavoda sv. Josipa, a također i drugih koji su je poznavali.

S. Riharda, sakristanka, s. Pahomija kućna kuharica i s. Luka zavodska vratarica bile su tri sestre koje su se razumjele i jedna drugoj povjeravale. U velikoj sestarskoj spavaonici imale su ćelije jedna do druge. Tako je s. Riharda primijetila da s. Luka ujutro sprema neku dasku. Na njoj je sigurno i spavala. Uz sve ono teško što su joj drugi nametnuli sama je sebi dodala još tu pokoru.

Sve izjave s. Pahomije o s. Luki možemo sažeti u jednu rečenicu koju je iskusna i dobra s. Pahomija izrekla: »nikad nisam čula iz njezinih usta da bi se potužila, kao na primjer: 'Ah nemam vremena! Potražite drugu sestru!'«

GROB SESTRE LUKE NA SESTARSKOM GROBLJU »BETANIJA« U SARAJEVU

Majka Franciska Lechner nastojala je da pri osnivanju škola i samostana u nekom gradu osnuje također u blizini grada i ekonomiju koja će materijalno pomagati uzdržavanje dotičnog zavoda. Tako je postupila i godine 1882. kad je prvi puta došla u Sarajevo.

Vrlo se obradovala kad je na Banjskom brijegu vidjela kuću i bašču koje je nadbiskup Stadler kupio za sestre, ali je odmah odlučila da u okolici grada kupi ekonomiju za sestre. Nekoliko je dana neumorno obilazila okolicom Sarajeva. Navečer se sva iznemogla vraćala kući. Jednog joj se dana svidjelo poljoprivredno dobro u selu Slatini nedaleko od Sarajeva. Kupila je taj posjed s malom kućom i prozvala ga »Betanija« prema palestinskom mjestu u blizini Jeruzalema. Taj se naziv zadržao sve do danas, iako je poslije Drugog svjetskog rata godine 1947. odlukom Ministarstva poljoprivrede i stočarstva broj 990 od 27. siječnja 1947. oduzeta sestrama samostanska zgrada i cijelo poljoprivredno dobro.

Sestrama je ostalo u vlasništvu samo groblje u kojem je do godine 1947. ukopano 78 sestara i pet kandidatica. Poslije toga ukopi se nisu više smjeli vršiti.

Groblje je poslije rata silom prilika bilo zapušteno. Sekretarijat za urbanističku regulativu dopustio je pod brojem 879 od 2. srpnja 1971. da se oko groblja postavi nova ograda. Za taj pothvat mnogo je truda i volje uložila s. M. Tonka Dujmović, ne obazirući se na svoju već poodmaklu životnu dob. Svojom je brigom i trudom pribavljala novčana sredstva i potpuno uredila cijelo groblje podigavši novu

metalnu ogradu, obnovivši grob svake ukopane sestre i podigavši veći križ nad grobom s. Luke. Taj mučni posao tražio je mnogo vremena, sredstava, upornosti i zalaganja. U taj je pothvat s. Tonka uložila sve svoje sile, a zadovoljština joj je bila pogled na ograđeno i uređeno groblje preminulih sestara. U tom pothvatu materijalno su joj pomagale same sestre diljem domovine, ali i rodbina pokojnih sestara kao i neki svećenici.

Obnovljeni grobovi s imenima sestara ukopanih na Betaniji, kako ih je dala obnoviti s. M. Tonka Dujmović

Umrla je 21. siječnja 1986. u 82. godini života, a sahranjena 23. siječnja na sarajevskom groblju »Bare«. S njezina groba, kad nad Sarajevom nema smoga, vidi se sestarsko groblje na Betaniji. Da se ona nije uporno zalagala za uzdržavanje i ograđivanje groblja, vjerojatno bi u burnim poratnim godinama groblje bilo sasvim izmiješteno, a time bi i prvotni

grob s. Luke izgubio molitelje i posjetioce koji onamo dolaze već 100 godina.

To je mjesto molbe i zahvale, ne samo odanih joj Sarajlija, nego i onih koji čak nisu s područja Bosne. Molitelji i hodočasnici kite grob cvijećem, pale na njemu svijeće te ostavljaju molbe i zahvalnice. Ima ih koji dolaze pojedinačno u bilo koje doba dana i po svakakvom vremenu. Jedni dolaze u osvit dana, drugi čak i noću.

Neki organiziraju zajednički pohod s. Luki, a neki dolaze pojedinačno. Zahvaljuju Bogu na primljenim dobrima za dušu i tijelo, za zdravlje, za uspjeh u školi i poslu, za pomirenje u obitelji.

Neki u znak pokore i poniznosti dolaze bosonogi na grob s. Luke. Usrdno je mole neka im ona svojim zagovorom kod nebeskog Oca izmoli osobitu zaštitu i pomoć. Neki na grobu ostavljaju pismene molbe, a

S. M. Alojzija Caratan sa susestrama na grobu s. Luke

često i fotografije osoba koje preporučuju zagovoru s. Luke kod nebeskog Oca.

Nedokučiva se očinska Božja dobrota jasno očituje na grobu jednostavne redovnice, dobre s. Luke, kojoj s punim pravom pripada njezino redovničko ime: *Kći Božje ljubavi.*

IZJAVE OSOBA KOJE TVRDE DA IM JE BOG POMOGAO NA ZAGOVOR S. LUKE

U životopisu s. Luke koji je priredila s. Lea Šoljić na kraju su navedene kratke zahvalnice. Od kojih odabiremo neke.

– Hvala ti za ozdravljenje grla.

G. Š. (1930.)

– Hvala za ozdravljenje pluća!

Slavica (1935).

– Obavila sam devetnicu svetoj s. Luki i sretno sam dopremila hranu u samostan u Tuzli 1942.

E. Š.

– **Terezija Entraut,** kćerka Ružice Barač, u izjavi napisanoj 23. svibnja 1987. piše: Ovaj mi je događaj ispričala moja majka.

Radi brojne obitelji i raznih poslova moja majka nije mogla često ići u crkvu, ali je zato redovito molila i postila. Dragi je Bog skoro uvijek uslišao njezine molbe.

Imali smo kumu Nadu Ratarac, koja je sve nas četvoro djece držala na krstu. - Kao udata preselila je u Beograd. Dvaput joj nije uspjelo da živo dijete donese na svijet. Liječnici su joj savjetovali neka odustane od te želje, jer svoj vlastiti život izlaže opasnosti. No kuma se nije mogla složiti s onim što su joj liječnici preporučivali. Bila je svjesna toga da bi daljni život bez vlastitog djeteta još više ugrozio njezin onako težak bračni život.

U svojoj boli, brizi i žalosti obratila se pismom mojoj majci. Zamolila ju je neka ona svojom molitvom isprosi kod dragog Boga da joj daruje barem jedno dijete i dodala: »...da i ja imam nekoga tko me

voli«. Njezino bi dijete učvrstilo i njezin bračni život.

Moja je majka shvatila od kolike je važnosti da naša kuma dobije živo i zdravo dijete, pa je odlučila da joj udovolji molbi.

Majka se zavjetovala pokojnoj s. Luki da će obaviti devetnicu i to da će devet dana dolaziti na njezin grob na Betaniji, izmolit će krunicu i strogo će postiti devet dana o kruhu i vodi. Što je obećala, to je izvršila.

Nakon nekog vremena dobila je moja majka od kume veselu vijest da ima živu i zdravu djevojčicu.

Ta je vijest obradovala i moju majku i sve nas, a ujedno je ovaj slučaj još više u našoj obitelji učvrstio vjeru i pouzdanje u molitvu. Svi smo mi po našoj majci zavoljeli pokojnu sestru Luku i dan danas pohađamo njezin grob. - Naša je majka umrla, a kuma i njezina kćerka još žive i stanjuju u Nišu.

Ova izjava, natipkana i vlastoručno potpisana, čuva se u arhivu samostana Kćeri Božje ljubavi, I. Cankara 16, Sarajevo.

– U kolovozu 1982. nađena je na grobu s. Luke slijedeća ceduljica **djevojke Bademe**: »Svetoj, dragoj ČSM Luki Liengitz!

Moli dragog svevišnjeg Boga za ljubav između Bademe i Mirze, da budu srećni, a ako on ima drugu razotkrij to što prije Bademi zbog njene težine u duši, jer pati za njim! Hvala Ti puno!«

– Izjava **Rabije Mulabdić** od 5. travnja 1986.: »Ja, niže potpisana Rabija Hadžić udana Mulabdić, pod zakletvom izjavljujem slijedeće o svom pohađanju

groba s. Luke na Betaniji i svojim molitvama na njezinom grobu.

Rođena sam 1916. u Zenici u religioznoj muslimanskoj obitelji koja je živjela u Sarajevu. U Sarajevu sam završila osnovnu školu i nakon što sam završila prvi razred gimnazije otac me upisao u Žensku stručnu školu u Zavodu sv. Josipa. Bila sam jedina muslimanka u razredu. Otac je bio sretan da su me sestre primile u školu radi odgoja. U toku škole sestre su nam govorile o grobu sestre Luke i ponekad smo tamo išle kao na izlet. U četvrtoj godini stručne škole, kad sam bila u 16. godini, udala sam se za Ismeta Mulabdića neposredno pred polaganje završnog ispita. U braku sam sa svojim mužem rodila sedamnaestero djece, od kojih je trinaestero umrlo u dobi od mjesec dana do devet godina. Svijest o grobu sestre Luke na koji vjernici odlaze i mole ostala mi je trajno u životu. Također sam cijeli život u ugodnoj uspomeni zadržala sve dobro i lijepo što sam vidjela i naučila od sestara u Zavodu sv. Josipa.

Iza rata sam završila šestomjesečni kurs za bolničarku, ali nisam radila kao bolničarka. Naša obitelj bila je dobro situirana pa mi nije bilo nužno da stupim u radni odnos izvan svoje obitelji. Pomagala sam bolesnike privatno i dvorila koliko sam stigla. Zatim sam završila jednogodišnju školu za službu kućne njege bolesnika i počela raditi. Pred otprilike 7 godina stupila sam u penziju, ali i dalje prema svojim mogućnostima dvorim bolesnike po kućama. Naša kuća nalazi se u Bistrik-Medresi br. 11, a u istoj ulici stanovala je moja prijateljica Latifa Orman, samo na broju 15. Jednog dana pred oko 15 godina,

Latifa mi je povjerila svoju kućnu nevolju. Imala je iz prvog braka sina koji se zove Kemo Cvikić i bio je mladić bez posla, a nitko u kući nije bio u radnom odnosu.

Ja sam joj na to rekla: »Draga Latifa, nema moći bez Božje pomoći. Što ne bi išla na grob sestre Luke da se zavjetuješ i da tražiš Božju pomoć?« Kod nas muslimana tradicija je da se svaki zavjet obavlja u neko doba noći ili bose, jer vjerujemo da će tada Bog uslišati molitvu. Stupile smo u kontakt s našim prijateljicama Fatimom Alajbegović i Vikicom U. Fatima je bila muslimanka a Vikica katolikinja. Na dan kad katolici slave svetog Antu, odlučile smo ići rano ujutro i bose. Prošle smo bose kraj hotela »Evropa«, prešle smo Titovu ulicu, te kraj bolnice Koševo otišle na Betaniju.

Kad smo ulazile u groblje, Latifa mi je šapnula da ne čuje Vikica: »Što me vodiš u vlaško groblje?« Prema našem muslimanskom učenju, osoba koja čuje grešnu izjavu nije više čista za molitvu i mora obnoviti abdest da bi se očistila. Ja sam to učinila. Došli smo do groba s. Luke na kojem je jedino bio drveni križ, dok je ograda groblja bila srušena kao i križevi na drugim grobovima sestara. Vikica je na koljenima obišla grob tri puta i molila katoličke molitve. Fatima i ja smo izmolile, odnosno kako mi muslimani kažemo proučile »Elham« koji smo završile ispružanjem ruku prema grobu i tako »poklonile« svoju molitvu na čast pokojnoj sestri Luki. Fatima i ja smo imale svaka svoju nakanu i potrebu za koju smo molile.

Kad je Latifa trebala svoju molitvu pokloniti na čast sestre Luke, tri puta se nadigla zemlja s grobnog

humka do visine oko 30 cm. Latifa je pri tome počela drhtati i više nije mogla izgovarati svoju molitvu. Nas tri smo u to vrijeme stajale pored nje i sve smo to vidjele, ali nismo smjele progovoriti ni riječi. Latifa se ubrzo digla i krenule smo kući. Na putu nismo ništa o tome govorile, a ja sam u sebi zaključila da se to dogodilo kao prijekor što je izgovorila onu ružnu rečenicu protiv katoličkog groblja.

Sutradan oko 5 ujutro pozvala me Latifa: »Dođi na kafu. Cijelu sam noć sanjala časnu sestru Luku i da se ja nalazim pred njom gola!« Kod nas muslimana takav san tumači se tako da je osoba koja to sanja nešto zgriješila protiv osobe koju sanja. Latifa je nastavila: »Ja sam došla na tobe (pokajala se). Ja bih obnovila svoju molitvu!« Ja sam joj razjasnila da je teško sagriješila onom rečenicom pri ulazu u groblje i pristala sam da ponovno odemo na grob sestre Luke.

Ovaj puta smo našle Luciju Primorac i Reziku Huml, obje katolikinje, da nam čine društvo. One su s nama išle prvi puta, a drugi i treći puta išle smo Latifa i ja same. Obavili smo istu molitvu na grobu sestre Luke, ali ovaj puta nismo išle bose.

Par dana nakon našeg ponovnog odlaska na grob sestre Luke, Kemo Cvikić primljen je na probni rad u bolnici Koševo, na petom odjeljenju, na kapiji. Probni rad trajao je 30 dana. Kad je komisija za prijem novih radnika trebala odlučiti koga da prime na stalno, odlučeno je da to bude Kemo. Kasnije je sam Kemo svojoj mami pripovijedao da je prijedlog za Kemu dala jedna časna sestra koja je tada radila na Koševu i bila član prijemne komisije.

Latifa mi je kasnije govorila: »Vidi, kako sam se bila ogriješila, a časna sestra je pomogla za posao mom djetetu!« Latifa i ja bile smo onda uvjerene da je Kemo dobio posao radi naše molitve na grobu sestre Luke. Latifa je umrla prije tri godine, a možda i više. Ja sam i sada uvjerena u molitvu na grobu sestre Luke i željela sam ovo ispripovijedati ljudima katoličke vjere.

Poznato mi je da je i moj otac, kad je bio u nevolji, išao u crkvu svetog Ante na Bistriku i tamo se molio. Ja kao muslimanka ne vidim nikakvih poteškoća u tome da jesam i ostajem muslimanka a da se mogu moliti kršćanskim svecima, jer je jedan Bog.

Fatima je također umrla, možda pred 6-7 godina. Vikica je još živa i možete kod nje provjeriti ovo što sam pripovijedala o našem doživljaju prilikom prvog zajedničkog pohoda na grob sestre Luke.

Rabija Mulabdić, s. r.

Svjedoci izjave:

S. Alojzija Caratan, profesorica u penziji;

S. Sniježna Stjepandić, predstojnica samostana u Cankarevoj 16;

Dr. Mato Zovkić, kanonik i profesor teologije.

PISANE MOLBE NAĐENE NA GROBU S. LUKE
OD 1968 - 1989.

Nakana	Godine i broj napisanih molbi													
	68	69	74	77	78	79	80	82	83	84	86	87	88	89
Mole za duševno i tjelesno zdravlje	4	2	2	1	34	7	10	22	14	3	30	33		1
Mole za sretno sklapanje braka	1			5	25						5	4		
Mole za ispunjenje (zavjeta)	1					2		1	1	1				
Mole za blagoslov i slogu u kući	2			2				2			2			
Mole za mir u obitelji				1	1	1				5				
Mole za rješenje raznih probleme	1	3									1	1		
Mole za sretan brak i vjernost u braku			3			4	2			2				
Mole za sreću			18	6	4	9	3	5	14					
Mole za sretno polaganje ispita na fakultetu		1				3	5	3		7	1	1		
Mole za djecu da dobro uče te blagostanje i sreću djece				1	5				2					1
Mole za dobar uspjeh u školi snagu i volju da im podari u učenju				1	6	2	1	2		3	9	3	1	
Mole da ih s. Luka očuva od neprijatelja (dušmana)					14	1		5	7		2	2		
Mole za prijatelje (na poslu, u inozemstvu)					1				1		1			
Mole za obraćenje sina i kćerke					2									
Mole za pomirenje u braku					2					2	1			
Mole za pomoć u patnjama i nesreći te da im s. Luka podari ljubav i pomoć na poslu					2						1	1		
Mole za Božje providenje					1									
Mole za pomoć u životu					4	3			4		1	3		
Mole za roditelje				1				1						
Mole za sreću posinka				1										
Mole za pomoć u bolesti					1									
Mole za namještenje (zaposlenje)					4			2	3		3	2		

Nakana	Godine i broj napisanih molbi									
	78	79	80	82	83	84	86	87	88	89
Mole za očuvanje sina od lošeg društva i poroka	4	4	1	1	6	2				
Mole za sretan porod	1						1	4		
Mole za sređenje obiteljskih prilika	11			1						
Mole za muža da se okani rakije i kocke (da prestane piti)	3		2		1			3		
Mole za sretan povratak sina iz tuđe zemlje	1									
Mole za pomoć (uspjeh) na poslu	17	10	1	7	3	3	6			
Mole za sina da ga Alah vodi pravim putem i rasvijetli mu pamet	2									
Mole za sretan svršetak studija		3								
Mole za majku, da ima snage i da sve teškoće svlada		1				2		2		
Mole za dug život		1								
Mole za ljubav, blagoslov i mir u obitelji		5	5		5		9	4		
Mole za sretan povratak majke koja je napustila muža i djecu		2					1			
Mole za pomirenje s mužem		1						3		
Mole za sretan povratak muža koji ju je napustio		1	1	4				2		
Mole za ozdravljenje od šizofrenije od koje boluje 14 god.			1							
Mole za povratak sina u katoličku vjeru				7	4					
Mole za pomoć da se izbavi iz lošeg društva				1						
Mole za obraćenje muža				1				1		
Mole za pomoć u dobivanju penzije				2						
Mole za upis u školu (fakultet)				1	1			1	1	
Mole za dobivanje stana				2			2			
Mole da mi Bog providi i oprosti grijehe, oslobodi od napasti					1		2	2		
Mole za sina vojnika					1					
Mole za uspjeh na operaciji						1				
Mole za oslobođenje od pića						2				
Mole za spasenje							2	1		
Mole za svoje osobno obraćenje							1			
Mole za brata da se kloni lošeg društva i droge							3			
Mole da ga s. Luke oslobodi demonskog duha i napasti							1			

Nakana	Godine i broj napisanih molbi									
	78	79	80	82	83	84	86	87	88	89
Mole za milost ustrajnosti u redovničkom pozivu i da bude kreposna redovnica							1			
Mole za ustrajnost u svećeničkom pozivu								1		
Mole za obraćenje dvoje posvojenih mladih da se liše svojih zabluda i da se obrate Bogu							1			
Mole da redovito ide na sv. Misu								1		
Mole da Bog vrati kćer na pravi put								3		
Mole da tata prestane piti								1		
Mole da dobije dijete								1		
Mole za uspjeh u rukometnom klubu								1		
Mole za sve hodočasnike								2		
Mole da se kćer vjenča u crkvi								2		
Mole za mamu da prestane piti										
Mole za snahu i sina								1		
Oslobodi nas od kušnje, psovke i grijeha. Molim te za djecu raštrkanu po cijelom svijetu Ti znaš bolje što ćeš njima i meni izmoliti. Usliši me! Do groba ću ti biti zahvalna!								1		
Šaljem ti sve svoje želje i vapaje što od tebe želim – ja sam malena 4. razred								1		

PISANE ZAHVALE NAĐENE NA GROBU S. LUKE OD 1978 - 1988.

Nakana	Godine i broj napisanih zahvala								
	78	79	80	82	83	84	86	87	88
Zahvaljuju za zdravlje	3		30	25	18	13	23	18	
Zahvaljuju za sreću	6	1	5	4	7	8	13	4	4
Zahvaljuju za pamet	6	1	5	4	7	8	13	4	4
Zahvaljuju za dobar posao			2		8	19	7	11	
Zahvaljuju za pomirenje			4						
Zahvaljuju za ispunjene želje			2	2	1		7	4	
Zahvaljuju za sretan porod, operaciju			4		3	2	2	7	
Zahvaljuju za dobivanje stana			4		3	2	2	7	
Zahvaljuju za dug život			7			1			
Zahvaljuju za dobru obitelj, za slogu i ljubav u braku			1	12	5	8	13	16	
Zahvaljuju za primljenu pomoć	2	2				1	2		
Zahvaljuju za utjehu						2	4	4	
Zahvaljuju za zagovor						1			
Zahvaljuju za utočište						1			
Zahvaljuju za SVE	7	2	3	7	5	4	1	2	
Zahvaljuju za ozdravljenje	1		3			1			
Zahvaljuju za sve što je s. Luka od Boga isprosila			2						1
Zahvaljuju za uslišane molitve i molbe	1						2		1
Zahvaljuju za uspješno završenu školsku godinu							2		
Zahvaljuju za majku koja je ozdravila							1		
Zahvaljuju za namještenje							1		
Zahvaljuju za mir u srcu i duši za pomirenje u obitelji			6	10	7	8	14	13	
Zahvaljuju za uspjeh u školi				6	10	7	8	14	13
Zahvaljuju za ozdravljenje sina							1		
Zahvaljuju za sretan ishod		1							
Zahvaljuju za slogu u kući	1								
Zahvaljuju za položeni ispit na fakultetu									1
Zahvaljuju za sretno zaposljenje sina								1	
Zahvaljuju za uslišanje	1	2	3	8	9	10	2	5	1
Zahvaljuju za sretan završetak studija			1						
Zahvaljuju za očuvanje vjere				2	1				
Zahvaljuju za duševni mir				4	2	2	1	7	
Zahvaljuju za sretan upis		6			2	7	3	2	
Zahvaljuju za sretan ishod parnice								2	

Godišnjica smrti s. Luke – 30. ožujka – privlači veliki broj vjernika na zajedničku molitvu na grob s. Luke

s. M. Slavica Buljan

DRUŽBA KĆERI BOŽJE LJUBAVI DANAS

Družba Kćeri Božje ljubavi rasprostranjena je na tri kontinenta: Evropa, Sjeverna Amerika i Južna Amerika, ukupno u trinaest zemalja. Družba broji 1604 sestre. One djeluju prema vlastitoj karizmi, idući ukorak s potrebama vremena, a prema geslu svoje Utemeljiteljice Majke Franciske Lechner: »Prihvatite svaku priliku da pomognete drugima«. Najčešći oblik današnjeg služenja Družbe jest pastoralno-karitativni i socijalno-prosvjetni rad. Ta se vanjska djelatnost sestara duboko temelji na njihovom molitveno-asketskom životu i ljubavi Božjoj čije ime nose i čije kćeri nastoje svakodnevno biti.

Da bi zaista odgovorile Kristovu pozivu, sestre brižno prate znakove vremena i slušaju glas Crkve.

Družba djeluje u 12 provincija (pokrajina). Vrhovna je uprava u Grottaferrati, nedaleko od Rima.

Područja djelovanja

a) ***Provincija u Jugoslaviji*** *broji 310 sestara koje djeluju na 54 postaje (samostanske zajednice i župe) u Bosni, Hrvatskoj, Makedoniji i Kosovu. Neke sestre rade izvan domovine u pastoralno-karitativnim djelatnostima.*

Družba Kćeri Božje ljubavi osnovana je u 19. stoljeću sa svrhom da se brine za žensku mladež. Tu je svoju izvornu karizmu sačuvala sve do danas. Nakon poslijeratnog preokreta, kada su sestre u našoj zemlji morale napustiti rad u školama, potražile su novo polje rada i to: u župama, bolnicama i staračkim domovima, a u posljednjih 20 godina i u dječjim vrtićima.

b) ***Sestre katehiziraju*** *u 54 župe diljem naše zemlje; poučavaju djecu i mlade u vjeri. Pripremaju za svete sakramente prvopričesnike i krizmanike, a često i odrasle. Ulažu mnogo truda u pronalaženju novih puteva kako da mladima približe Božju poruku s kojom trebaju krenuti u život. Sestre se druže s mladima, ne samo na satovima vjeronauka, nego i na izletima, hodočašćima i mnogim drugim prilikama.*

Sestre se posebno brinu za djevojke i to u ***poučno-odgojno pogledu****. Brinu se za njihov smještaj u gradovima za vrijeme školovanja; traže im stan, dom i zaposlenje. Pomažu im savjetom u rješavanju njihovih problema. S njima dijele i radosti i brige.*

Da djevojke što lakše odaberu svoj životni poziv i da se učvrste u načelima vjere i kršćanskog morala, za njih Kćeri Božje ljubavi često organiziraju duhovne

vježbe u svojim zajednicama u Zagrebu, Sarajevu i Splitu. Tu djevojke provedu nekoliko dana u molitvi i razmišljaju te se, ojačane novim duhovnim iskustvom, vraćaju kući radosne i poletne.

c) ***Sestre u vrtićima*** *rade s najmanjima, s onima što još ne znaju ni što je lijevo ni što je desno. Na taj način pomažu roditeljima noseći dio njihova bremena. Malenima nadoknađuju roditeljsku ljubav za vrijeme radnog vremena njihovih roditelja.*

Punih 20 godina Kćeri Božje ljubavi rade u Oborovu u Karitasovom domu za napuštenu i neopskrbljenu djecu. Tu sestre danonoćno nastoje nadoknaditi djeci roditeljsku ljubav. Oni najčešće ni ne znaju za drugu majku. »Što god učiniste jednom od ove moje najmanje braće, meni ste učinili« (Mt, 25,40). Za uzvrat, i djeca i roditelji ostaju u trajnoj vezi sa sestrama povezani ljubavlju kao velika obitelj.

d) ***Bolesni, nemoćni i umirući*** *posebna su ljubav sestara. Oni su Krist na križnom putu. Sestre ih njeguju ne samo po bolnicama i domovima, nego i po*

obiteljima u gradovima i selima. Pružaju im medicinsku pomoć, dijele s njima osamljenost, tješe ih u patnjama. Bolesnima, posebno onima koji su prikovani za krevet, potrebna je topla riječ i vedro lice.

*e) Više od dvadeset godina sestre djeluju u **Misijskoj centrali** u Sarajevu. Kontaktirajući s našim misionarima i misionarkama upoznaju potrebe tamošnje Crkve. Kao posrednice otpremaju darove suradnika na adrese misijskih postaja, a tisak, koji izdaje Misijska centrala, na adrese čitatelja.*

*f) **Sestre sakristanke** uređuju crkve, katedrale, ukrašuju oltare, brinu se za misno ruho, pripremaju hostije. Orguljašice vode crkveno pjevanje, liturgijsko slavlje i župske svečanosti. Sestre vode i župsko domaćinstvo. One posvećuju potrebama župe sve svoje vrijeme, znanje i sposobnosti.*

Sestre šiju svećeničko misno ruho. Također njeguju bolesne i nemoćne svećenike, primaju ih na oporavak u za to određenim domovima.

Svaka sestra uči se raditi sve kućne poslove. U tome se poučava već u kandidaturi ili novicijatu.

Stare i bolesne sestre su kao naše stare majke. Njihovo iskustvo, molitva i savjet temelj su uspjeha našeg vanjskog apostolata. One su stalan molitveni plamen naših zajednica.

Svaka kći Božje ljubavi rasplamsava svoju ljubav prema Bogu i bližnjima svakodnevnom molitvom, razmatranjem i primanjem svetih sakramenata. Molitvom, radom i trpljenjem teži k savršenstvu, suobličavajući se Kristu Gospodinu.

Duhovni život sestara

Kći Božje ljubavi je po milosti sestra Krista Gospodina. Njezina je susvećenička uloga da svakodnevno prinosi Ocu žrtve i patnje njegove napuštene, osamljene, ožalošćene, obespravljene i zakinute braće. Ona prikazuje Gospodinu trud i trpljenje svih onih koji to ne znaju ili zaboravljaju, da ne propadne ništa od onoga što u Božjim očima ima suotkupiteljsku vrijednost. Zato sestre preko sredstava priopćivanja prate događaje u Crkvi i u svijetu, te u svoje molitve uključuju opće potrebe čovječanstva. Kći Božje ljubavi svakodnevno samu sebe prikazuje za posvećenje i spasenje duša.

U svakom većem samostanu ima kapelica u kojoj se sestre svakog jutra skupljaju na molitvu, svetu misu

i razmatranje. Nakon zajutarka odlaze na svoje dužnosti u zajednici ili izvan zajednice. U 12 sati je podnevna molitva, a nakon ručka odmor uz razgovor. Poslije podne sestre nastavljaju s radom sve do večernje molitve. Nakon večere prate TV - vijesti i korisne programe te nakon druge večernje molitve odlaze na počinak.

Sestre imaju jednom u mjesecu jednodnevnu obnovu duha u razmišljanju, šutnji i molitvi, a u godišnjim duhovnim vježbama od šest dana prikupljaju novu duhovnu energiju za svoj život i rad. Sestre imaju određeno vrijeme i za godišnji odmor koji mogu provesti kod roditelja, rodbine ili u nekoj od svojih zajednica.

Svaka djevojka, koja osjeća želju da se po redovničkim zavjetima posveti Bogu u zajednici sestara Kćeri Božje ljubavi, ima za to velike mogućnosti. Može se javiti na niže označene odrese gdje će dobiti potpune informacije.

Poziv i odaziv

Što je potrebno da jedna djevojka bude primljena u samostan?

Prije svega njezina želja da se kao redovnica posveti Bogu. To mora ona sama htjeti i odlučiti. I zato je potrebna pismena molba koju može poslati direktno ili preko svoga župnika.

Ako je maloljetna, treba i pismeni pristanak roditelja. Od dokumenata potreban je izvod iz matice rođenih, krsni list i potvrda od krizme, školska svjedožba, liječničko uvjerenje i preporuka župnika.

Uvijek je dobro da djevojka najprije uspostavi kontakt sa sestrama. Sestre joj mogu savjetovati da dođe nekoliko dana među pripravnice, pa da sama vidi, razmisli i odluči.

Pripravnice pohađaju srednje državne škole. Za to im vrijeme sestra odgojiteljica pomaže da se upoznaju s redovničkim životom. Nakon mature pripravnice prolaze šest mjeseci kandidature gdje se pripremaju za novicijat. Novicijat započinje primanjem redovničkog odijela. To je vrijeme pripremanja za redovnički život, a traje dvije godine i to jednu u kući novicijata a drugu u nekoj od zajednica. Za to vrijeme novakinja prima redovničku formaciju. Nakon toga polaže prve zavjete na godinu dana, ako želi i ako odgovorne osobe ocijene da je za redovnički način života zrela i sposobna. Time ulazi u vrijeme juniorata koje traje pet godina, a može i više. Mlada sestra za vrijeme juniorata obnavlja svete zavjete svake godine i nastavlja svoju redovničku formaciju. Dodjeljuju joj se samostalne dužnosti. Za vrijeme juniorata, pa i kasnije,

sestre nastavljaju svoje obrazovanje, te završavaju više i visoke škole koje odgovaraju našem apostolatu: teološke, medicinske, glazbene, kuharske, pedagoške, jezične itd.

U zadnjoj godini juniorata, nakon što se uvjerila da je to put na koji je Gospodin poziva te iza kako se uvjerila da je spremna i sposobna da taj poziv slijedi, sestra tada pismeno zamoli više poglavare da položi doživotne zavjete. Nakon polaganja doživotnih zavjeta sestra je potpuna članica Družbe i ima sva prava i dužnosti koja joj jamči crkveno pravo. Preko svojih poglavara na raspolaganju je Družbi i Crkvi, a to znači svim velikim potrebama čovječanstva.

Tada je dovršena uža redovnička formacija, ali ona ne prestaje sve do smrti. Kći Božje ljubavi stalno nastoji oko izgrađivanja svoje osobe i svoga duhovnog

lika, pa brižno bdije nad svojim zvanjem i vlastitim posvećenjem. Zato koristi sve mogućnosti koje joj pružaju Crkva njezina redovnička Pravila i tradicija Družbe, da bude sve potpunija kći Božje ljubavi.

Adrese na koje se može obratiti:

Sestre kćeri Božje ljubavi
Nova ves 16
41000 Zagreb

Sestre Kćeri Božje ljubavi
Ivanićeva 21
58000 Split

Sestre Kćeri Božje ljubavi
I. Cankara 16
71000 Sarajevo

Sestre Kćeri Božje ljubavi
Binač
38257 Vitina Kosovska

